

Prof. Dr. İlber Ortaylı ile "9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Demokrasi"

İlk Ders Kitabı

**SÜLEYMAN
DEMİREL
ÜNİVERSİTESİ**

SÜLEYMAN
DEMİREL
ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. İLBER ORTAYLI İLE
"9. CUMHURBAŞKANI
SÜLEYMAN DEMİREL
VE DEMOKRASİ"

SDÜ İLK DERS
31 EKİM 2018

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Kurumsal İletişim Araştırma
ve Uygulama Merkezi
(KİMER 2019)

Kitabın adı

Prof. Dr. İlber Ortaylı ile "9. Cumhurbaşkanı
Süleyman Demirel ve Demokrasi"

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Erdal EKE
Öğr. Gör. Alper TÜTÜNSATAR

Tasarım & Uygulama

Durmuş Ali GÜRTOKLU

Fotoğraf

Soner ARIK
Orhan YALÇIN

Metin

Yasemin GÜRKAYNAK

Baskı

Deva Matbaacılık ve Reklam Hizmetleri Mal-
tepe Mah./Semt Davutpaşa Cad.
Tim-1 6/299 İSTANBUL - T: 0 (212) 565 00 96

ISBN: 978-605-9454-38-4

1000 adet basılmıştır.

Haziran 2019

Süleyman Demirel Üniversitesi yayınıdır.

Prof. Dr. İlber Ortaylı

ÖZGEÇMİŞ

İlber Ortaylı, 21 Mayıs 1947 tarihinde Brezence, Avusturya'da Kırım Tatarı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Henüz iki yaşındayken ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etti.

Ortaylı, Ankara Atatürk Lisesi'nden, 1965 yılında mezun oldu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Tarih Bölümü'nü 1970'te bitirdi. Halil İncalcık, Mümtaz Soysal, Seha Meray gibi önemli isimlerin öğrencisi oldu. Viyana Üniversitesi Slavistik ve Orientalistik Bölümü'nde eğitim gördü. Yüksek lisans çalışmasını Chicago Üniversitesi'nde Halil İncalcık ile yaptı.

Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde 1974 yılında doktor oldu. 1979 senesinde de "Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu" çalışmasıyla doçent oldu. 1982 tarihinde istifa etti. Bu dönemde Viyana, Berlin, Paris, Princeton, Moskova, Roma, Münih, Strazburg, Yanya, Sofya, Kiel, Cambridge, Oxford ve Tunus üniversitelerinde misafir öğretim üyeliği yaptı. 1989'da Türkiye'ye dönerek profesör oldu.

Osmanlı ve Rus tarihi ile ilgili makaleleri yerli ve yabancı dergilerde yayınladı. 2002 senesinde Galatasaray Üniversitesi'ne, iki yıl sonra da Bilkent Üniversitesi'ne konuk öğretim üyesi seçildi.

2005 senesinde Topkapı Sarayı Müzesi başkanı oldu. Ortaylı 2012'de yaş haddinden emekli oldu. Görevi Ayasofya Müzesi başkanı Haluk Dursun'a devretti.

Birçok kitabı bulunan İlber Ortaylı, şu an Galatasaray Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi'nde Türk Hukuk Tarihi dersi vermektedir.

ESERLERİ

- Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler (1974)
- Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi (İlhan Tekeli ile birlikte, 1978)
- Türkiye İdare Tarihi (1979)
- Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu (1980)
- Gelenekten Geleceğe (1982)
- İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı (1983)
- Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği (1985)
- İstanbul'dan Sayfalar (1986)
- Studies on Ottoman Transformation (1994)
- Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı (1994), Türkiye İdare Tarihine Giriş (1996)
- Osmanlı Aile Yapısı (2000)
- Tarihin Sınırlarına Yolculuk (2001)
- Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim (2001)
- Osmanlı Mirasından Cumhuriyet Türkiye'sine (Taha Akyol ile birlikte, 2002)
- Osmanlı Barışı (2004)
- Barış Köprüleri Dünyaya Açılan Türk Okulları (2005)
- Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek 1 (2006)
- Kırk Ambar Sohbetleri (2006)
- Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek-2 (2006)
- Eski Dünya Seyahatnamesi (2007)
- Avrupa ve Biz (2007)
- Batılılaşma yolunda (2007)
- Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek-3 (2007)
- Mekan Ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı (2007)

PROF. DR. İLBER ORTAYLI İLE "9. CUMHURBAŞKANI SÜLEYMAN DEMİREL VE DEMOKRASİ"

Sunucu Neşe Okur: Değerli konuklar bizleri üniversitemiz yayını Bilim Tv'den canlı olarak izleyen sevgili izleyiciler; üniversite olarak ismini taşımaktan onur duyduğumuz 9. Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel'i 94. doğum gününde anmak amacıyla düzenlenen; tarihçi, akademisyen, yazar Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın sunacağı "Demirel ve Demokrasi" konulu "İlk Ders" etkinliğine hoş geldiniz.

Etkinliğin hemen başlangıcında sizleri Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün, aziz şehitlerimizin ve aramızdan ayrılmış tüm devlet büyüklerinin huzurunda saygı duruşuna davet ediyoruz. Ardından İstiklal Marşımızı hep birlikte söyleyeceğiz.

Saygıdeğer konuklar; üniversitemizi sosyal, kültürel ve bilimsel yönleriyle tanıtmak amacıyla hazırlanan tanıtım filmini hep birlikte izliyoruz.

Süleyman Demirel, siyasi bir lider, başbakan ve cumhurbaşkanı sıfatlarıyla bu üniversiteyi ve bu kampüsü hiç yalnız bırakmadı. Açılış ve mezuniyet törenlerimizde hep bizimle oldu, üniversiteyi önemsendi ve el üstünde tuttu. Üniversite de, o büyük insanı hiç ihmal etmedi. Ondan istifade etmenin, ondan ilham almanın peşinde oldu. Bu etkinlik de aynı vefakarlığın bir yansıması olarak düzenlendi.

Değerli konuklar; "9. Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel'i Anma ve İlk Ders Programı" kapsamında Prof. Dr. Sayın İlber Ortaylı'yı ağırlamanın mutluluğunu yaşıyoruz. Şimdi Türk Tarih Kurumu Şeref Üyesi,

Cumhurbaşkanlığı Kültür Sanat Ödülü sahibi, tarihçi, akademisyen, yazar Prof. Dr. İlber Ortaylı'yı "Süleyman Demirel ve Demokrasi" konulu sunumlarında dinliyoruz.

Prof. Dr. İlber Ortaylı: Çok muhterem rektörlerim, ikincisi de bu günlerde doğan Isparta Süleyman Demirel'den sonra yeni üniversitenin Rektörü, Sayın Vali Yardımcımız, çok değerli parti temsilcileri ve bilhassa Halk Partisi İl Başkanı. Demirel'in ne kadar demokratik bir kişilik olduğunu, birleştirici bir rol oynadığını bu protokol gösteriyor. Çok muhterem bakanlarım, milletvekillerim, sevgili fehmetli meslektaşlarım ve sevgili öğren-

ciler. Bugün benim hayatımda 1965'den beri hatta 1964 diyebilirim ama 1965'den beri yoğun bir ilgi alanı olan bir şeyi yazmak ve değerlendirmek için zamanı beklemek gerektiğini öğrendiğim bir büyük Türk portresinin üzerinde konuşmaya çalışacağım.

Peşinen söylemem gerekir, bizim kuşak Demirel'e hınçla işe başladı, daimi surette ona küçümseme telkin edildi. Birisine hınç duyabilir, kızabilirsiniz fakat küçümsemede maalesef Türklerin abartma ve küçümseme duygularında denge yoktur. Bu dengesizliği de en çok Demirel portresi etrafında yaşamışızdır. Olmayacak adamları başından göklere çıkarırız.

Ondan asili ve kabiliyetlisi güzeli yoktur. Olmayacak şekilde bir takım adamları ve portreleri yerden yere çarparız. Bu bizim toplumsal çizim yeteneksizliğimizden ileri gelir, sebepleri muhtelifdir. Musiki bilmeyiz, musikinin getireceği ölçü ve üslup yerleşmemiştir sebebi açıktır. Resim bilmeyiz, bir ressamın teknik beceri, ölçü, renk ayrımı ve ondan sonra bir şeyi ortaya koyabilme kapasitesi yoktur. Şimdi üniversitenin tanımında gördük, spordan maalesef hala çok uzağız, sporun getireceği sağlıklı hareket, denge ve ölçüde yerimiz yoktur. Bütün bunların dışındada sanatlar Türkiye’de maalesef çok geniş kitleye yayılmadığı için portrelerimiz de böyledir. Bu millet Sultan Abdülmecid’i tabirleri çok samimi kullanacağım 17 yaşında salak, 30 yaşında ölen, içki içen ve kadın kovalayan güzel bir padişah olarak tanır. Kardeşi Sultan Abdülaziz ise fazla zeki olmayan, külhane kılıklı, pehlivanlarla güreşen, horoz dövüşü izleyen, kaba saba bir hükümdardır, intihar etmiştir. Üçüncüsü doğrudan doğruya cumhuriyetin portreleriyle ilgilidir. İnsanlarımızı yanlış tanırız maalesef, Süleyman Demirel de bunlardan biriydi fakat hayatı içinde bunun tahsi imkanını hem kendisi buldu hem de Türk toplumu da artık bazı şeyleri değerlendirmek için körlüğün ve sabit fikrin esas olmadığını anlamış bulundu, bu çok önemli bir şey. 1924 doğumlu diye biliyorum, 1925’de olabilir, İslamköylü, çok yakında bir köy. Hiç şüphesiz o zamanki Türkiye’nin de en fakir, en yıpranmış köyü değil, Anadolu’da çok daha zor durumda olanlar da var ve bu bölgede Anadolu’nun en fakir en sıkıntılı bölgesi değil onu da belirtmek gerekir. Zaten Türkiye bizim bildiğimiz bir Türkiye değil. Uzun bir savaştan çıkan bütün milletler gibi çok şeyini kaybetmiş en başta insanlarını. Britanya İmparatorluğu bile birinci harpte kaybettiği insanları ikinci harpte kaybetmedi. Herkes uzmanını, entelektüelini, vatanseverini, iyi çiftçisini, iyi zanaatkarını kaybetti. Bu ülke de onlardan birisi. Doğu ve batı kültürüne sahip insanlarımızı kazanmak hala mümkün olmadı. Yani Bernard Lewis’in tarif ettiği bir Adnan Adıvar portresi vardır, onun hocasıydı Paris’te. “Ne yaptı ne öğretti ki size bu Adnan Bey” diye ben böyle cahilane bir soru sordum Bernard Lewis’e. “Çok şey” dedi “Goethe ile Faust” dedi. “Anlamadım” dedim Almanca bilirdi Adnan Bey. “Yani sizin gibi ukala gençlere orada” Bernard Lewis, İrene Melikoff’un talebeleri. Şimdi Goethe ile Faust’mu öğretecek?” dedim. “Orada bir kere Jean Deny var. Jean Deny sıkıcı bir herifti, muhteşem bir hocaydı öğretti, çok da iyi bir insandı hepimize adam gibi muamele ederdi” dedi. “Anlamadım, siz hepiniz solcu, o liberal” dedim. “Liberal bu demektir” dedi. “Peki nasıl tarif ediyorsunuz” dedim. “İki dünyaya aitti, iki dünyanın da efendisi üstadydı ve Türkiye’nin böyle çok adamları vardı, maalesef bu nesiller yıpranmış” dedi. Bu hakikaten bana ışık olacak destek olacak bir görüş,

ben Türkiye'nin Birinci Cihan Harbi gibi büyük tahripkar bir savaştan bütün milletler gibi büyük tahribatla çıktığını ve yeni bir nesil sayesinde dirildiğini burada anladım, bu yollarda 60'larda posta trenlerinde gazilerle gezdim. Benim öğrendiğim Türkiye başka Türkiye'ydi. O zamanlar iş değişmeye başladı. Böyle kalabalığı ve hemşehrilerini gördüğü zaman "Nasıl-sınız iyi misiniz, iyi iyi, neyinize lazım elalemin 5 keçisi, 10 koyunu, çalışıp bir Türkiye'ye bir Türkiye katmaya bakın" diyen Demirel'e ilk önce şarlatan diydük, öyle olmadığını gördük. Etrafındaki kitleyi tanıyor ve başka bir yol gösteriyor, başka türlü bir iştiyak, onlara bir heyecan kazandırıyor. Bu bir liderlikti, zaman geç-

ti. Kendisinin pek göstermediği tesadüfen ortaya çıkan bir özelliğini daha yakaladım. Biz Mardin'in Midyat'la arasında bir köy var, Midyat'tan bir grupla çıktık, grupta Aziz Nesin ve Arslan Başer Kafa-oğlu da var. Arslan Başer de çok zeki bir maliyeciydi. Tarif etmeye gerek yok Aziz Nesin'in zekasını. Köy Arapça konuşan bir köy. Bizim grubun içinde ise herkes var. Gece olmuş, karakol komutanı dedi ki, "Orada gidemezsiniz, terör var aşağı iniyorlar, yola basıyorlar" dedi. Ee biz ne yapacağız burada, köy koruculardan oluşuyor. Bizim içimizde tanıdıkları tanımadıkları Mardinli mimarlar falan var "Burada ne yapacağız?" dedim ve çıktık nihayet karakol komutanına baskı yaptık

çıktık, hakikaten yol da basılmış bizim arkamızdan. Bu kadar büyük hadiseyle hatırladığım bir köy, baktım bizim Süleyman Bey bu köyü biliyor. "Orada Şenköy vardır" diyor. Gittim dedim ki "Siz Şenköy'ü nereden tanıdınız?". "Haaa ora bize rey verir, muhtar şudur, muhtarın bilmem nesi şu bacıdır" dedi. Muhtar daha genç o zaman, muhtar dahil bütün köyü tanıyor.

Bizimki bütün köyü tanıyor. Hayret! Hadi onu anladım seçmenidir. Alev var, okul arkadaşım. Varşova Büyükelçimiz, Polonyalılar dekore ediyor bunu yani madalya veriyorlar sefarette. Bu geldi, Demirel reis-i cumhur da olsa, eski reis-i cumhur da olsa, başbakan da olsa devletin hadimi olan insanları, tuttuğu insanları her zaman onurlandırıyor onu öğrendim. Yani vefakar ve protokole dikkat eden biri, öyle kendi keyfi-ne vefakar ninem de olur, dedem de. Ama bazen bunu zorunluluk olarak yaparsınız. Geldi oraya karşılıklı tabii orada, biraz sonra bana "Ya hoca, bu saatte senin açık oturumun yok mu?" dedi. Birden dank etti manasız bir açık oturumu ekip oraya gelmişim. Ama konuşmacıyım ve o davetiyeyi ona da göndermişler, bakmış okumuş o da atmış herhalde gidecek değil onu bile hatırlıyor. Bilmem neredeki mesahai sathiyeyi hatırlıyor, bilmem neredeki ölçüleri hatırlıyor. Bunları böyle bir otistik hastanın itisi gibi değil, Özbekistan'a iniyor, Özbekistan coğrafyasını öğrenmiş kısa zamanda millet uyurken, hiç değilse orada bakıyor ve insanlarına teshir ediyor. Devlet reisleri dahil başka türlü yaklaşıyorlar Süleyman Bey'e, bunlar önemli şeyler.

Bizim kuşak onu Morrison Süleyman diye selamladı. Çünkü devletten dışarıda kaldığı zaman Morrison Şirketi'nde müşavirlik yapmış iyi mühendis diye. Türkiye'nin, Celal Bayar'ın tabiriyle "su müdürü". Bu küçümseme değil, su müdürü bu önemli bir şey. Devlet Su İşleri'nin Genel Müdürü ve barajlarla memleket donatıldığı zaman Çubuk Barajı hariç hemen hemen hepsinin yapımında yer almış, söz geçirmiş, mevki sahibi olmuş bir mühendis. Hiç şüphesiz ki okuduğu okullar bir eşitlikçi maarif sisteminin okulu bunu bilin. Yani böyle yoktan var olmuş, bir takım şeyleri de kendi başına delmiş biri değil, delebilirdi o da olabilirdi ama bu memleket eşitlikçi maarif sistemidir. O zamanlar bugün değil bunları bilmek lazım. Bunu bilen adamların bu konuya dikkatle eğilmesi lazım. Ben kendisine de söyledim "Efendimiz eğer siz bugünkü Afyon Lisesi'nde okusanız Teknik Üniversite'yi kazanamazdınız" dedim ve bunu biliyordu. Bu fikrimi tasdik etti. O zamanın İzmir Kız Lisesi'nde okuyan kızlar muhtelif sınıflardı tabi. Dört tane profesör çıktı o küçük sınıftan. Dört profesör kadın, üçü benim hocam oldu, mükemmel tipler, dördüncüsü mükemmelmiş ben bilmiyorum matematik profesörü üniversitede, bir tanesi Nermin Abadan, "Macaristan'da kalsam okuyamazdım, burada okudum" dedi. Çünkü babası ölmüş, anası buna bakamıyor. Sorumsuz beceriksiz bir barones bir aristokrat kendini buraya atmış. Burada da aile destek olmamış kendisini kız lisesine atmış, o dönemin insanları Gazi Yaşargil Polatlı'dan gelme Atatürk Lisesi Latince Bölümü'nü bitiriyor. Bitirmiş ki tıp fakül-

tesine girebilmiş. Tıp fakültesine girmek için savaştan evvel veya o yıllarda iyi Latince bilmek lazımdı. Tıp fakültesine de öyle herkesi almazlar. Türkiye maarifi bunu bir Orta Anadolu köylü çocuğuna hazırlamış. İşte Nobel alanında biliyorsunuz, Aziz Bey'i efendime söyleyim bunlar bu memleketin eşitlikçi maarifi zeki ve insanları değerlendiren bir maarif ve bu fevkalade önemli bir şey, bugün bu sistem yok, bunu tekrar diriltmemiz lazım. Yoksa böyle Demirel gibi kabiliyetleri dağda, taşta, şehirlerin varoşlarında daha beteri kaybeder gidersiniz. Onu

Bizim kuşak onu Morrison Süleyman diye selamladı. Çünkü devletten dışarıda kaldığı zaman Morrison şirketinde müşavirlik yapmış iyi mühendis diye. Türkiye'nin, Celal Bayar'ın tabiriyle "su müdürü". Bu küçümseme değil, su müdürü bu önemli bir şey. Devlet Su İşleri'nin Genel Müdürü ve barajlarla memleket donatıldığı zaman Çubuk Barajı hariç hemen hemen hepsinin yapımında yer almış, söz geçirmiş, mevki sahibi olmuş bir mühendis. Hiç şüphesiz ki okuduğu okullar bir eşitlikçi maarif sisteminin okulu bunu bilin.

size söylüyorum. Milli eğitimden daha ciddi hiç bir sorun yoktur ve bunu ele almayan iktidarların da hiç bir istikbali de yoktur, bana kimse nutuk okumasın, dinlemem bu çok önemli bir şeydir. Demirel'den bir kere ne kaldı efendim, bu Morisson Süleyman Amerikancı diye konuşuyor, sokaklara dökülürüz zaten o da öyle diyor "Dökülsünler" diyor "Kaldırımlar yürümekten aşınmaz ki" diyor, ee tabi kaldırım yürümekle aşınmıyor, birtakım adamlar kendi partisinin içinde Avrupa'da Ame-

rika' da okumuş adamlar". "Şuna bak ya ne kadar geniş bir adam vallaha, bununla da gidecek" diyor. Geniş meniş öyle gidecek tabi dar adamlarla gitmez ki, bir yer. Orada düşünmeye başladık, bu nasıl bir adam diye, bazılarımız hala düşünmüyor. Amerikancı diyorlar. Peki 1971-72 yılında Viyana Üniversitesindeyim, Avusturya o zaman ortak pazar ülkesi değil ve bazı müesseseleri itibari ile komünist ve kapitalist dünya arasında çok rahat bilgi değişimi olan bir yer. Doğu Enstitüsü Kütüphanesi'ne gidiyorum, orada raporlar okuyorum, bu raporlar çok basılı kitaplar değil, bizde hizmete özel gibi böyle yarı gizli sirkülasyonlar var, hani biliyorsunuz onların Doğu Avrupa ülkelerinde komünist ülkelerden gelenleri okuyorum. Efendim eğer bu bizim Amerikan iş birlikçileri falan dediğimiz Demirel ne kadar değişik bir adammış orada yazıyor. Bu geldi Amerikan kuvvetlerine şu kazığı attı, efendim üsleri kapattı, efendim şöyle şöyle politika yaptı, efendim Varşova Paktı ülkeleriyle eski gergin ilişkileri azaltmakta önemli rol oynadı. Hiç öyle biri değil, dünyaya açık bir Demirel var karşımızda ve bu fevkalade önemli bir atılım. Öyle İslam dünyasını boş verin efendim onlardan da hiçbir şey olsun diyenlerden değil, ama efendime söyleyeyim biz de buradanız, falan alıp gidelim diye bir şey yok, çünkü

Bu bakımdan Demirel'in devrinden sonra, yani 65 ila 70'li yıllar arasında Türkiye politikası her şeye rağmen değişmiştir. İç politika da değişmiştir, dış politika da. Cumhuriyetin bakanları, dış bakanları hatta reisi cumhurları için tasavvur edilemeyecek bir manzaraydı ve kolay aşılacak bir şeyde değildi.

realist, dünyayı tanıyor, etrafı tanıyor ve zihnin içine kazınıyor. Bu bakımdan Demirel'in devrinden sonra, yani 65 ila 70'li yıllar arasında Türkiye politikası her şeye rağmen değişmiştir. İç politika da değişmiştir, dış politika da. Cumhuriyetin bakanları, dış bakanları hatta reisi cumhurları için tasavvur edilemeyecek bir manzaraydı ve kolay aşılacak

bir şey de değildi. Yüzde 50 gibi Menderes'in 54'te aldığı reyden sonra, en yüksek oranda seçimi kazandı 65'te ve nispi temsil, nispi temsil ne demek? Milli bakiye diyorlardı ya, milli bakiye sisteme tatbik edildiği için çoğunluk partisinin kazancından küçük partiye verirler bir sistem öyle bir şey icat edilmişti. Kimse de öyle 1954'ün DP'si falan gibi heyhula şeklinde gelmemiş meclise, işte güzel bir ekseriyeti var oturuyor koskoca reyle ve milli bakiye sistemi dolayısıyla TİP giriyor. Türkiye İşçi Partisi Türkiye'nin ilk marksist sosyalist partisidir. Meclise girmiştir şunu söyleyeyim, sonraki sosyalist liderlerden daha okkalı adamlar vardır orada ve bir kadın vardır Behice Boran. Fevkalade iyi sosyologdur. Beğenen beğenmeyen kendisi için konuşsun. Öyle 1940'larda 50'lerde Amerikan Sociologi-

cal Review' da bir Türk'e yazı yazdırmazlar. Bu dediğim dergi de solcu falan değildir. Fevkalade esaslı görüşleri vardır sosyolojide. Bunlar kürsülere çıkıyor konuşuyor, deliriyor partinin bir sürü azaları. Hele benim tanıdığım bir Ataöv vardır İhsan Bey, yani o artık onu tutamıyorsunuz. Bu mecliste AP ve TİP arasında büyük kavga 1-2 kere çıktı. Hakim oluyor. Türkiye çok zor bir şey. İlk defa bir marksist parti meclise giriyor. Ondan sonraki dönemlerde öyle bir kompozisyon olmamasına rağmen, 15 milletvekili solcu olmamasına rağmen çok daha az tahammüllü ve çok çok hadiseli bir dönemin içine girdik. Bunun unutulmaması gerekiyor. Daha da enteresansı, bu denge- nin üzerinde hiç durmuyorlar. Türkiye 27 Mayıs'ı geçirdi. Efendim n'olmuş? İki talebe sokağa çıkmış. Evet iki talebe çıktı

sokağa ama Türkiye tarihinde öyle meydanları dolduracak talebe hareketleri yok. Hatta II. Meşrutiyette bile o kadar yok. II. Meşrutiyette sokağa çıkan talebenin sayısı bu salondaki kadar değil. Sadaretin önüne giderler, bağırır çağırırlar Sadrazam Paşa "Bunlar ne istiyor?" der, dinler dinlemez o ayrı fakat bu böyleydi. Ankara ve İstanbul sarsıldı. Ordu müdahale etti. Çünkü gayrı memnundu ve sonunda biliyorsunuz olan olayları. Türkiye unutulmaz bir gerilime girdi. İnsanlar kindardı. Ben o tarihte gezdiğim için biliyorum bu civarlarda. İzmir civarında önüne gelen tanısın tanımasın hele de biraz uzun yolculuksa başlar küfretmeye. CHP'ye CHP'lilere, İsmet Paşa'ya. Müthiş bir gerilim vardı. Öbür tarafta da vardı ve burada çok enteresan bir şey, her an bir patlama beklenebilirdi. O kadar da alakasız bir toplum değildi. Bu patlamanın olmaması yine iki kişiye bağlıdır. Bir tanesi çok muhalefetin başında bulunan ve kıskırtıcı olduğu sanılan İsmet Paşa'nın başbakanlığıdır. Bu üç sene devam etti ve Demirel'in ana muhalefet lideri olmasıdır doğrudan doğruya. Kendisi hepimizin bildiği gibi 62 yılında Genel İdare Kurulu'nda Adalet Partisi'nin bir buçuk yıl sonra yanılmıyorsa genel başkanı seçiliyor. Adalet Partililer onu seçiyor ve bunun da Amerikan tesiri olduğunu düşünüyorlar. Bu gibi yorumları yapan arkadaşlara bir şey söylemek zorundayım. Kalabalık kitlelerin seçim yaptıkları bir ortamda, falanın veya filanın tesiri olmaz. Köy ihtiyar heyeti seçimi dahil. Kimse parayla o kadar kolay milleti satın alamaz. Satın alınacak kadar zaten bu taraftaysa alır parayı, reyini yine kendi bildiği gibi verir. Son

zamanlarda bu görüldü. Tunceli vilayetine buzdolabı dağıtmaktan bir hal oldular, yine seçimi alamadılar. Yani bunlar çok açık bir sonuç. Ne olacak “Alın yemin etsem başım ağrımaz” demiş adam, bu kadar açık yani. Onun için bunlar doğru yorumlar değildir. Tarih yazarken buna dikkat edeceksiniz bu çok başka bir şey. Parasız insanların sorumsuz politika yapacakları doğrudur ama bu seçimlere tesir etmez. Seçim çok daha kısa frekanslı bir şeydir. Dolayısıyla genel başkan olduğundan, başbakan yardımcısı olduğundan itibaren Ürgüplü gibi de aklı başında bir başvekilimiz vardı. Üstünden zaten Adalet Partisi demin bahsettiğim çok ağır bir ekseriyetle seçimi kazandı. Demirel daima seçimi kazandık diye ortalara dökülüp olmayacak işler yapabilecek bir kitleyi hizaya getirdi. Bu çok önemlidir, bunu unutmayın. Yani 1962 ile 1970 arasında Türkiye’de çok büyük patlamalar olabilirdi. Bu iki zatın anlaşması sayesinde ve bilhassa Demirel gibi bir Cumhuriyet çocuğunun sakin mutedil aklı başında davranması dolayısıyla memlekette gerilim rüzgarları toprak hattından aşağıya indi. Bu çok önemli bir şey. Bunun unutulmamasını istiyorum. Politika ve üslup fevkalade önemli. Üslup, daima insanları kızdıracak görüşmelerden uzak durun. Siz bakmayın bir dediğini oturuyorlar, borç yiğidin kamçısıdır. “Vay adamın umuru değil” diye ertesi gün yazıyorlar ama bu bir şey ifade ediyor. Biz bu borçla gideriz diyorlar. Gitti de çok açık bir söz söylüyor kavga çıkartmıyor. En mühimi bir şeye dikkatinizi çekerim. Bak şu meclis, biz muz cumhuriyeti değiliz. 1877’de ilk meclisimiz toplandı. Anayasa 1876 tarihli 1877’de Meclisi Mebusan toplandı.

Türkiye elektriksizdi. Jeneratörler ülkesiydi. Demirel’in iktidarının ortasında 70’ler de Türkiye de elektriksiz köy kalmamış gibiydi. Elektrifikasyon Demirel döneminin en büyük başarısıdır. Lenin diyor ki “Komünizm’i kurmak için bir Souyet iktidarı artı memleketin elektrifikasyonu” diyor. Bu kadar önemli bir pasajı Türkiye bu dönemde başarmıştır.

nırken üçte biri gayri müslim, üçte ikisi müslim ama milletler değişik Arap’ı, Arnavut’u, Türk’ü falan ve işte o kadar da herkes çok bal şeker değil. Bütün sefil süferanın İstanbul’daki görüşü şu; Bunlar nasıl toplanacak acaba? Meclis nasıl çalışır? Bir şey bilmiyorlar mı? Birbirlerinin kafalarını falan kırarlar demeye getiriyor, hiç de öyle bir şey olmadı. Birkaç gün sonra Britanya sefiri yazıyor ki işte üyeler yerlerinden kalkıp konuşuyorlar. Öbürü de konuşuyor, reis de ona göre idare ediyor. Reis biraz enteresan bir adamdır, çok

zeki bir adam Ahmet Vefik Paşa. Yani bu kadar eski bir parlamentomuz var aslında, 1946'dan beri devamlı seçimle geliyoruz. Hala daha insanlarımız mecliste konuşmayı, üsluplarını kontrol etmeyi öğrenemediler. Ne yazık ki bunun tek istisnası Demirel'in kendisidir. Demirel kürsüye çıktığı zaman hiç katiyen kıskanıcı, kızdırıcı, teşvik edici "Biz de bunu yaptık, siz ne yaptınız?" "Sayın Tapu Müdürü ne diyor?" falan gibi laflar etmiyordu. Gayet güzel espriler yapıyor, yerinden belirtiyor, burada da onu yapıyor, orada da onu yapıyor. Mizahi ironik dediğimiz takılmalı bir edebiyatı sadece Demirel'in devrinde gördük. Bu da ayrı bir sıkıntı. Bize öyle politikacılar lazım, yani konuşmasını bilen adamlar. Türkiye çok ilginç bir şekilde muhalefette geçen bu kadar uzun yıla rağmen iki parti arasında bir gerilim yaşamadı. Sokağa çıkan hareket hakikaten partilerin dışındaydı ve onların sloganları dışındaydı. Bu en önemli bir bölümdür. Şunun üzerinde ısrarla durmamız lazım bu ülkenin dış politikası değişti. Çok yönlülüğe girdi. Demirel'in iktidarı sırasındadır. Bu ülkede muhalefette iktidar arasındaki çatışma şiddete ve karşılıklı atılıma budalaca sloganlara değil, biraz daha demokrasiye yakışır bir ortama girdi. Maalesef kendisiyle bitti. Fakat asıl önemlisi hepimizin bildiği gibi sanayi ve ticaret alanındaki gelişmelerdir. Bazı insanlar Türkiye'nin son on beş, yirmi yılda buralara geldiğini söylüyorlar. Ondan evvel sanki çadırda oturuyorduk. Çok açık bir şey Demirel'in döneminde Türkiye sanayine akıl hakim olmuştur, Demirel'in döneminde Türkiye sanayine idare sanatı hakim olmuştur, Demirel'in döneminde Türkiye sanayi ve ticaretine

en önemli şey, dışarıyla iletişim kurma ve üretici dünyadan bilgilenme adeti girmiştir. En başta başbakanın kendisi köylü çocuğu, sonraki başbakanların birçoğundan daha rahat İngilizce konuşur ve okurdu, her şeyi okurdu. Çok okumuş pozlarına geçen adamların ne olduğunu sonra gördük. Ama her şeyi okurdu. Bir şeyleri öğrenirdi, sorardı ve bu haberleşme bu öğrenme kapasitesi, bu tatbik etme kapasitesi dolayısıyla Türkiye sanayileşti. Bu sanayileşmede çevre koşullarına dikkat edilmedi bu açıktır. Çünkü Türk insanı için ta tanzimattan beri sanayi bacası her şeyden daha mukadderdir. Padişahlar için kendi köşklerini bile yok ederlerdi. III. Selim'in kendi köşkleri, II. Mahmut'un sahil sarayı, prenseslerin, sultanların evleri, haliçte ki demir döküm merkezlerine harcanmıştır. Sultan Abdülaziz'e demişler ki "Artık sarayı amir eden de demir yolu geçer mi hünkarım?" "Aman geçsin de omzumdan geçsin isterse" diyor. Böyle çevre bilinci olmayan bir memlekette çok açık söyleyelim 70'lere kadar böyle bir şey görmedik ama Demirel'in ikinci döneminde bu konuya fevkalade eğildi ve Türkiye sanayi bıraktı. Efendim demiş ki Özal "Çantalarınızı alın gidin, satın" demiş, ee tamam gitti sattılar da neyi satacak. Satacağı şey üreteceği şey bir yerde hazırlanacak. Bir neslin içinde gördük, benim yaşadığım Türkiye, benim üniversitede okuduğum Türkiye değildi. İlkokuldayken ayağında çarık veya soğuk kuyu lastiğiyle buna sevinierek başbakanı karşılayan insanları, köylüleri Ankara civarında hem de, Başbakan Menderes gözyaşlarıyla aralarından geçti, çünkü adamlar kendilerinin biraz rahata erdiğini düşünüyorlar ama öyle de-

gillerdi, çok fakirlerdi, yırtık pırtık bir Türkiye'ydi. Benim üniversiteye gittiğim Türkiye'de bu manzara kayboldu. Çorum, mevsimlik amele sevk ederek yaşayan bir şehirdi. Yol mol yoktu. Bir Çorum'a gidip gelmek bir gün içinde pek mümkün değildi. Demirel'in devrinde mümkün oldu. Türkiye elektriksizdi. Jeneratörler ülkesiydi. Demirel'in iktidarının ortasında 70'lerde Türkiye'de elektriksiz köy kalmamış gibiydi. Elektrifikasyon Demirel döneminin en büyük başarısıdır. Lenin diyor ki "Komünizm'i kurmak için bir Sovyet iktidarı artı memleketin elektrifikasyonu" diyor. Bu kadar önemli bir pasajı Türkiye bu dönemde başarmıştır. Bütün bu alt yapılar olmadan, o televizyonlar gelmeden, o otobüslerle her yere gelinip gidilmeden bir memleketin değişmesi ve sorgulaması mümkün değildir. Kusursuz bu gelişmenin nasıl kullanıldığına bakılır. Her büyük imkan, her büyük eserde dejenere edilebilir, saptırılabilir. Ama hiç değilse önünüzde bir örnek olur, bu önemlidir, fevkalade önemlidir. Eğer bir memlekette muhalefet kötüyse iktidar da iyi olmaz. O yüzden muhalefette akli başında insanların yaşaması için her şeyden evvel iktidarın onlarla geçinmesi gerekir. Bunu yapabilmiş bir demokrat kişilik söz konusudur. Bizim okula gelmiş 1965'te davet etti Armaoğlu, kurulda konuştu, çok sert konuşmalarda olmuş, hocalarımız sonra ikiye ayrıldı; böyle mi konuşulur burada, bizim kurulda diye birbirlerine bazıları öyle bazıları böyle. Dışarı çıkınca bir grup yuh alıyor, Demirel şapkasını çıkarıp selamlayıp gidiyor. Bu tür bir duygu kontrolü malesef Anadolu insanında yoktur. O zamanda o, onu öğretmeye kalktı. Kendisini şükranla, rahmetle, minnetle anıyoruz ve inşallah hiç değilse bu üniversitede bu devri daha derin daha vesikalarla filmlerle paralel soruşturmalı olarak görür öğrenirsiniz. Saygılarımla, teşekkür ediyorum.

Sunucu Neşe Okur : Saygıdeğer konuklar; Prof. Dr. İlber Ortaylı'ya üniversitemiz Seramik Araştırma ve Uygulama Merkezi'nce hazırlanan Sayın Demirel'in demokrasinin temsili şapkasını takdim etmek üzere üniversitemiz Rektörü Prof. Dr. Sayın İlker Hüseyin Çarıkçı'yı sahneye davet ediyoruz.

Değerli konuklar; merhum Şevket Demirel'in ağabeyi Süleyman Demirel adına toplumumuza kazandırdığı Demokrasi ve Kalkınma Müzesi'ne konulmak üzere Seramik Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından hazırlanan rölyef çalışması Sayın Nihan Demirel Atasagun'a takdim edilecek, kendilerini sahneye davet ediyoruz.

Doksan bir yıllık ömrüne çok sayıda başarı öyküleri sığdırmış 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in ruhları şad olsun diyor ve bu törende bizimle birlikte olduğunuz için hepimize teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. İlber Ortaylı ile "9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Demokrasi"

İlham veren üniversite

"Bizim kuşak onu Morrison Süleyman diye selamladı. Çünkü devletten dışarıda kaldığı zaman Morrison Şirketinde müşavirlik yapmış iyi mühendis diye. Türkiye'nin Celal Bayar'ın tabiriyle "su müdürü". Bu küçümseme değil su müdürü bu önemli bir şey. Devlet su işlerinin genel müdürü ve barajlarla memleket donatıldığı zaman Çubuk Barajı hariç hemen hemen hepsinin yapımında yer almış, söz geçirmiş, mevki sahibi olmuş bir mühendis. Hiç şüphesiz ki okuduğu okullar o bir eşitlikçi maarif sisteminin okulu bunu bilin. Yani böyle yoktan var olmuş bir takım şeyleri de kendi başına delmiş biri değil, delebilirdi o da olabilirdi ama. Bu memleket eşitlikçi maarif sistemidir. O zamanlar bugün değil bunları bilmek lazım. Bunu bilen adamların bu konuya dikkatle eğilmesi lazım. Ben kendisine de söyledim "efendimiz eğer siz bugünkü Afyon Lisesi'nde okusanız Teknik Üniversiteyi kazanamazdınız" dedim ve bunu biliyordu. Bu fikrimi tasdik etti."

Prof. Dr. İlber Ortaylı

**SÜLEYMAN
DEMİREL
ÜNİVERSİTESİ**

Süleyman Demirel Üniversitesi **Kurumsal İletişim Merkezi** / Haziran 2019

www.sdu.edu.tr

[sduniversitesi](https://www.facebook.com/sduniversitesi)

[@sd_universitesi](https://twitter.com/sd_universitesi)

ISBN: 978-605-9454-38-4